

**JULIÁN
CARRÓN**
**BUĐENJE
LJUDSKOGA**

*Razmatranja u ovom
nesigurnom vremenu*

Julián Carrón

Buđenje ljudskoga

Razmatranja u ovom
nesigurnom vremenu

Uredio Alberto Savorana

© 2020 Bratstvo Comunione e Liberazione

Talijansko izdanje: BUR Rizzoli, Milano,

Travanj 2020 (numeričko izdanje), lipanj 2020 (džepno izdanje)

Buđenje ljudskoga

Samo u par tjedana zdravstveno stanje uzrokovano virusom Kovid 19 postalo je sveopće iskustvo. Svi smo se, iako na različite načine osjetili prozvanima. Paradoksalno, izolacija u kojoj smo se našli postala je prilika za veliki dijalog na daljinu.

Svatko se, na ovaj ili onaj način, pokušava suočiti s tim nepredviđenim događajem koji je upao u naš svakodnevni život, namećući nam drastičnu promjenu načina života i potičući goruća pitanja koja ne možemo zanemariti. Koji odgovori mogu biti na visini te situacije?

Don Julián Carrón, predsjednik Bratstva Comunione e Liberazione suočen je s pitanjima svih nas. U ovim stranicama on nudi svoj doprinos zajedničkom promišljanju.

Što se događa?

Za našu generaciju ovo je neviđen izazov. Dobro ga je opisao španjolski pjesnik Julio Llamazares: »Danas navršavam 65 godina, u najkritičnijem trenutku kojeg sam do sada doživio«. ¹

Situacija u kojoj se nalazimo osvijestila nam je da smo proteklih godina živjeli kao pod staklenim zvonom, koje nas je štitilo od udaraca života. Tako smo nastavljali živjeti rastreseni, praveći se da je sve pod našom kontrolom. Okolnosti su, međutim, poremetile naše planove i naglo nas prozvale da odgovorimo, da uzmemo ozbiljno svoje «ja», da se zapitamo kakva je naša stvarna egzistencijalna situacija. Ovih dana stvarnost je uzdrimala našu uglavnom mirnu svakodnevnicu, poprimivši prijeteće lice Kovid-19, novog virusa, koji je

¹ *El Pais*, 28 ožujka 2020.

prouzrokovao izvanredno zdravstveno stanje svjetskih razmjera.

Stvarnost, od koje često bježimo da bismo mogli disati, jer nismo u stanju biti sami sa sobom, ovog je puta bila nemilosrdna i prisilila je većinu nas da ostanemo zatvoreni u svojim kućama, da se zaustavimo. U ovoj izolaciji izlazi na vidjelo – prvi put na tako očit i sveopći način – naše egzistencijalno stanje. Kao što sam pročitao prije nekoliko godina u jednom američkom časopisu o zatvoreniku koji je godinama bio lišen slobode i koji nije mogao a da se u jednom trenutku ne zaustavi i počne razmišljati: »Stop and think«. Na isti način, i mi koji smo navikli na tisuću načina bježati od sebe samih i od poziva da uđemo u dubinu stvarnosti, nismo u ovom vremenu mogli izbjeći da se zaustavimo i promislimo.

Što je dovelo do toga da se rasprsnje „stakleno zvono“ života pod kontrolom?

Nepredvidivi i nepredviđeni prodor stvarnosti koja ima lice Koronavirusa. Lijepo to opisuje španjolski romanopisac Jose Angel Gonzalez Sainz: »U životu jedne države ili pojedinca, postoje trenuci u kojima konkretna i objektivna stvarnost, ona najsirovija i nezačinjena od

kuhara koji su navikli kuhati mentalitete i povijesti, prodre zastrašujućom silinom na koju nismo navikli. Stvarnost ne postaje stvarna u tom trenutku, uvijek je bila stvarna, bila je tu od početka, no njena nam lakoća nije dopuštala da je gledamo neprestano licem u lice, bilo je dovoljno to uraditi krajičkom oka i usredotočiti se na uglavnom ugodne i varljive priče i iluzije koje su nam servirali. [...] Kada se ono što je stvarni i nepobitni temelj stvarnosti, koji je cijelu podržava, iznenada rasprsnje izmičući kontroli (ili_vrtoglavicu) iluzornog dijela našega života, uzdrma se vizija iluzije u kojoj smo živjeli i s kojom smo gledali stvarnost. To je ono što se sada svugdje događa«.

Ono što se dogodilo je poput cunamija, vulkanske erupcije, koja nas je zatekla nespemne. Gonzalez Sainz nastavlja razotkrivajući razlog naše slabosti: »Navika da zamijenimo stvari i događaje s njihovom varljivom strateškom svrhom, stvarnost s ideologijom, istinu s nekažnjivošću laži, bitno s nebitnim, stavlja nas u najgori mogući položaj da se suočimo s pravom osvetom stvarnosti«.² Stvarnost se pobunila jer je ne želimo priznati, odjednom je zahtijevala svoje pravo „prvenstva“. Kao što piše Fernando De Haro, prijatelj novinar španjol-

² *El Mundo Viernes*, 20 ožujka 2020.

skog radija, preuzimajući riječi romanopisca kojeg sam spomenuo: „Stvarnost [...] je bila tu, ali je nismo vidjeli. Sada je bučno prodr-la. [...] Stvarnost je ušla ne tražeći dopuštenje. (...) Sada „je potrebno srce stvarnosti učiniti središtem razuma« (J.A. Gonzalez Sainz)«. ³

Što znači »učiniti „srce stvarnosti središtem razuma“«?

To znači da je snažnim prodorom stvarnosti na vidjelo izašla u svoj svojoj veličini ona potreba da razumijemo, koju nazivamo „razum“. Ponekad, zbog teškoća koje život nosi ili zbog lijenosti, zaustavimo pogled i zadržimo se na prividnosti stvari, ostanemo na površini, kao da je svijet ograničen klišejima koji nas okružuju ili onim što vidimo kroz ključanicu našeg racionalističkog pogleda na stvarnost: to je skučen pogled koji guši (gušenje je znak da smo ostali na prividnosti stvari). Samo sudar – ako je prihvaćen – sa stvarnošću može ponovno otvoriti razum. Samo šok, nešto što nas duboko dirne može otvoriti naše oči. Spoznaja uključuje privrženost stvarnosti, kako u njezinu početku tako i u njezinu razvoju. Što nas neka neka stvarnost

³ *Il sussidiario. net*, 24 ožujka 2020.

više pogađa i zanima, to se pogled razuma više otvara, širi i izoštrava, ne zadovoljava se jeftinim rješenjima. Stvari otkrivaju svoj smisao, razlog svog postojanja samo razumu u kojem sudjeluje i osjećaj. Osjećaj kojeg stvarnost pobuđuje (zadivljenost, strah, znatiželja) ključan je za pogled, on je poput leće koja približava objekt. To se i dogodilo.

Ono što se dogodilo probudilo je našu pažnju, pokrenuvši naš razum do te mjere da smo morali priznati, izvan naših ugodnih okvira, da »ima više stvari na nebu i na zemlji, Horacije, nego u tvojoj filozofiji«, ponovimo sa Shakespeare-om.⁴ U ovom trenutku razum ponovno izlazi na vidjelo kao »jedinствен događaj prirode u kojem se ona otkriva kao djelotvoran zahtjev da objasni stvarnost u *svim njezinim čimbenicima* i tako čovjek može biti uveden u istinu stvari.«⁵

Sada nam je jasno zašto smo završili pod staklenim zvonom. Možda smo kroz duže vrijeme mogli sebi dopustiti da izbjegnemo sudar sa stvarnošću – koja se nikad nije prestala događati i prozivati nas – , nismo dopuštali da nas ona izazove, mislili smo da smo je ukro-

⁴ *Hamlet*, čin I, prizor V.

⁵ L. Giussani, *Religiozni smisao*, Verbum, Split 2002, str. 165.

tili, zaštićeni privilegiranim uvjetima života. »Čovjek koji ne dolazi u dodir sa stvarnošću jer se, na primjer, ne treba puno trsiti, imat će vrlo ograničen osjećaj vlastite svijesti, manje će osjećati energiju i vibraciju svog razuma«. ⁶ Danas je, ne kažem nemoguće (jer u ljudskom iskustvu ništa nije automatsko), ali je zasigurno jako teško izbjeći šok stvarnosti, koja nas izaziva na tako neumoljiv i dramatičan način. U svakom slučaju, oni koji izbjegavaju izazov stvarnosti, izazov okolnosti, neće moći do kraja iskusiti onu neizrecivu vibraciju razuma i srca koja nas čini ljudima. Proteklih smo sedmica vidjeli znakove te ljudskosti u izobilju, koji su nas ispunili zadivljenošću i zahvalnošću.

Što podrazumijevaš pod „ neizrecivom vibracijom razuma“?

Pitanja koja su nam se svima nametnula. Iza-zov stvarnosti nas je „prisilio“ da dublje pogledamo svoju ljudsku narav. Istrgnuti smo iz *komfor zone* u koju smo se udobno smjestili i preplavila su nas pitanja koja obično, manje ili više namjerno, izbjegavamo ili utapamo u svakodnevnoj rutini. Naglašava to Umberto

⁶ Isto, str. 170.

Galimberti odgovarajući jednoj čitateljici: »U neobičnoj situaciji u kojoj se nalazimo zbog prekida naših svakodnevnih aktivnosti, u ovom stanju zbunjenosti, nije slučajnost da se okrećete svojoj nutrini koju obično zapostavlјate, da biste znali tko ste? Što radite na ovom svijetu? Koji je smisao vašeg života? [...] Ovakva razmišljanja sigurno su korak naprijed da postanemo stvarno ljudi, jer živjeti nesvjesni tko smo, nije najbolji put ostvarenja sebe i otkrivanja smisla svog života«. ⁷ Kao što nas uči Hannah Arendt, svaka kriza, svaki šok stvarnosti, »prisilјava da se vratimo na pitanja« ⁸, potiče naše ja da očituje svu svoju potrebu za smislom, navodi nas da uskliknemo: zašto?

To su pitanja koja nas uznemiruju, smetaju nam, prisilјavaju nas da mislimo na nešto što nam izmiče...

To su pitanja razuma, koja su u samoj naravi čovjeka kao stvorenja svjesna samoga sebe. Ta pitanja pokazuju temeljitu i neiscrpnu potragu za smislom našega ja pred onim što se

⁷ D la Repubblica, 21 Ožujka 2020

⁸ H. Arendt, *Tra passato e futuro*, Garzanti, Milano 1991, str. 229.

dogada – pred stvarnosti, patnjom, smrću –, a istodobno i duboku podudarnost racionalnosti i religioznosti. Ta podudarnost mogla bi iznenaditi one koji su zbog naše kulture navikli svoditi religioznost na osjećaj, na *feeling*. Pojava tih pitanja (koji je smisao postojanja? Zašto postoji patnja, smrt? Zbog čega na kraju krajeva vrijedi živjeti? od čega i zbog čega je stvorena stvarnost?) izražava poziv razuma i ono što smatram autentičnom i neizbježnom čovjekovom religioznošću.

Što je razum otkrio u ovoj situaciji?

Naša prirodna krhkost – ne slučajna ili privremena – izašla je na vidjelo u svoj svojoj dramatičnosti. Mnogi su o time pisali ovih dana. Želim ovdje spomenuti dvoje mojih dragih prijatelja Pilar Rahola i Pedro G. Cuartango, poznate intelektualce, prva iz Barcelone, drugi iz Madrida, koji su se suočili sa pandemijom koja je bacila na koljena i moju rodnu zemlju.

Rahola izjavljuje: »Šok uzrokovan ovom pandemijom učinit će, na primjer, da se osjećamo ranjiviji, napokon će nas uvjeriti da su naš način života, i sâm život, veoma krhki. Ideja o krhkosti vjerojatno je već bila prisutna u cijeloj ljudskoj povijesti, ali mi smo je zaboravili u

ovim vremenima tehnološke oholosti. Jednostavni virus gripe i odjednom je kaos u cijelom svijetu... Da, nesumnjivo ćemo iz svega izaći svjesniji svoje ranjivosti«. ⁹ Ranjivi smo i to nije neka novost, to je u našoj naravi od rođenja; u vremenima tehnološke oholosti, kad se činilo da je sve u našim rukama, na neki smo način to zaboravili, stavili na stranu, gubeći iz vida tko smo. Eksplozivna snaga stvarnosti vratila nam je svijest o nečemu što je, kako vidimo, prisutno, ali nije očito. »Ova nevolja, ističe Pedro G. Cuartango, osvještava nam krhkost ljudskog roda i njegovu neznatnost pred silama prirode koje ne možemo kontrolirati. Sačuvajmo ovu lekciju o onome što nismo«. ¹⁰

U tome smislu ide i razmatranje Jean-Pierre Le Goff-a, u listu Le Figaro: »Moramo se suočiti s tragičnim, ponovno smo suočeni s ograničenošću našega stanja, „krhkosti ljudskosti“ [...]. Ovo neizvjesno vrijeme može biti prilika da se usredotočimo na ono što je bitno, da pokušamo razumjeti izazove svoga vremena. [...] Lom do kojeg je dovela ova epidemija [...] dovodi u pitanje ideje i predodžbe koje su se činile duboko ukorijenjene (...). Izgleda da je ustroj moder-

⁹ La Vanguardia, 26 ožujka 2020.

¹⁰ ABC, 24 ožujka 2020.

nog života suprotstavljen ideji Pascala po kojoj „Sva čovjekova nesreća proizlazi iz toga da on nije u stanju biti sam sa sobom u svojoj sobi“. [...] Epidemija nas prisiljava da se bez izlike suočimo s tragikom povijesti. (...) Svatko od nas neka izvuče iz toga lekciju«. ¹¹

Obnovljeno iskustvo naše krhkosti zajedničko nam je svima...

Da, čuli smo to i od pape Franje u svjetskom prijenosu s pustog trga Sv. Petra u petak 27 ožujka uvečer, na način i s takvom snagom da je sve ostavilo bez daha: »Shvatili smo da smo svi na istoj lađi, svi smo krhki i izgubljeni [...] Oluja razotkriva našu ranjivost i iznosi na vidjelo one lažne i površne sigurnosti kojima smo gradili svoje planove, svoje projekte, svoje navike i prioritete. Pokazuje da smo pustili da se uspava i napusti ono što jača, podupire i daje snagu našem životu i našoj zajednici. Oluja je razotkrila sve nakane da se „spakira“ i zaboravi ono što je hranilo dušu naših naroda; sve one pokušaje da ih se umrtvi prividno „spasonosnim“ navikama koje nas ne mogu vratiti korijenima i prizvati sjećanja naših predaka,

¹¹ Prijevod objavljen u Foglio, 30 ožujka 2020

oduzimajući nam tako imunitet potreban za suočavanje sa protivštinama. S olujom se srušila obmana onih stereotipa kojima smo maskirali svoj „ego“ uvijek zaokupljen vlastitom slikom«. Na istu lađu Franjo je stavio nas, koje je zahvatila oluja, zajedno sa cijelom ljudskom obitelji i čitavim svemirom: »Nismo se zaustavili pred tvojim pozivima, nismo se probudili pred svjetskim ratovima i nepravdama, nismo slušali vapaj siromaha i našega teško bolesnog planeta. Nastavili smo nesmiljeno dalje misleći da ćemo uvijek ostati zdravi u bolesnom svijetu. Sada, dok smo u moru kojim bjesne valovi, zazivamo tebe: „Probudi se, Gospodine!“¹²

Ali što dobivamo time da otkrijemo svoju krhkost, svoju ranjivost? Čemu to služi?

To nas izvlači iz sivila u kojem obično živimo, djeluje da se otrgnemo iz rastresenosti kojoj se često prepuštamo skoro i nesvjesno, te da izađemo iz tromosti duha koja nas često obuzima: »I sve se urotilo da nas prešuti, napola ko sramotu, napola neizrecivu nadu«.¹³ Nije

¹² Franjo, *Izvanredan trenutak molitve*, 27 ožujka 2020.

¹³ Usp. R.M. Rilke, »Druga elegija«, st. 42-44, *Devinske elegije*, Matica hrvatska, Zagreb 1998, str. 18.

samo riječ o tome da otkrijemo da smo slabi («Dalek od svoje grane, o jadni krhki liste, kamo li ćeš?«,¹⁴) Osjećaj vlastite krhkosti sa sobom neminovno nosi osjećaj veličine čovjeka »Vječnu tajnu bića nam« : »Prirodo ljudska, kako, u svem tol krhka, bijedna, prah, sjena, tako osjećajna sva si?«¹⁵ Otkrivanje ograničenosti, svijesti da sve završava, osjećaj tragedije podrazumijeva onu beskrajnu želju koja nas određuje kao ljude, još prije nego što smo je svjesni : »Zamišljati neizmjeran broj svjetova i neizmjeran svijet, i osjećati da su naša duša i naša želja još veći nego taj svijet«. ¹⁶ Toj veličini pripada i svijest naše prolaznosti: ne stvaramo se sami, ne dajemo sami sebi život. Bit naše osobe je da ovisimo. Danas, na osobit način imamo mogućnost da toga postanemo svjesniji.

¹⁴ G. Leopardi, »Imitazione«, st. 1-3, u *Cara beltà...*, BUR, Milano 2010, str. 113.

¹⁵ G. Leopardi, »Pred portretom ljepotice isklesanim na njezinu nadgrobnom spomeniku«, *Pjesme*, XXXI, stihovi 22-23, 49-51, str. 207, 209.

¹⁶ G. Leopardi, »Pensieri«, LXVIII, *Poesie e prose*, Mondadori Milano 1980, sv. 2, str. 321.

Jesi li opazio znakove „buđenja“ te svijesti?

Jesam, i ne samo među poznatim osobama i piscima od kojih to i očekujemo. Nastavnik u mirovini uključen u udrugu koja pomaže u poučavanju mladih stranog porijekla priča: »Danas vidim tračak nade usred sve gorih vijesti o Koronavirusu. Održali smo video susret s učenicima iz Porto Franc-a (centar za podršku u školi) koji to žele, koji s nama pohađaju tečaj talijanskog jezika. To su mladi iz inozemstva, Egipćani i Marokanci«, različitih religija, uključujući i muslimane. »Razgovaramo o tome kako živimo ovu situaciju: o strahu, brigama, školi koje nema. U jednom trenutku jedan od njih izjavljuje da ove okolnosti iznose na vidjelo čovjekovu ograničenost i započinje dijalog na tu temu. Dijalog ističe određeni raskorak u poimanju Boga, ali u isto vrijeme postaje jasno da nam je u ovoj dramatičnoj situaciji zajedničko traženje smisla, kao i pitanje zašto je ovo za svakoga izazov. To je dubok dijalog bez predrasuda, svima je stalo razumjeti razloge drugih. To je slobodan dijalog, dijalog osoba koje uzimaju ozbiljno ono što proživljavaju i žive tražeći što je u životu zaista vrijedno«. ¹⁷

¹⁷ Pisma »Sa svima dijelimo isto pitanje«, clonline.org, 24 ožujka 2020.

Mi, naprotiv, obično živimo veliki dio našega života s krivom slikom o sebi, ostavljajući u karanteni svoju ljudskost. Tako ostajemo pod svojevrсном anestezijom. To je razlog zbog kojeg Llamazares uočava: »Ako ovo izvanredno zdravstveno stanje treba služiti nečemu, to je da nas podsjeti kako je sve krhko, što zaboravljamo čim doživimo par godina mira i blagostanja koje mu slijedi«. ¹⁸

Koje su posljedice otupljenosti?

Ostavlja nas razoružane pred nepredviđenim životnim situacijama. Kao što još piše Gonzalez Sainz, »kada najgora i najstvarnija stvarnost brutalno prodre kao u ovom trenutku, kada je udaljenost među činjenicama i pričama, imenima objekata i objektima imena, svedena na minimum, sva iluzorna pretvaranja, čitav pakleni stroj laži i licemjerja, ispraznost neznanja, nedostatak opreza, strogo pristupanje stvarnosti te najučinkovitije upravljanje istom, sve to postaju najgora oružja za suočavanje sa stvarnošću. Stvarnost nas je zetekla u neznanju, razoru-

¹⁸ *El Pais*, 28 ožujka 2020.

žane, robove mentalnih navika koje su kraj-
nje kontroproduktivne«. ¹⁹

„»Najgora stvarnost prodire svom silinom...«.
To su mračne riječi...

Stvarnost nam ne dopušta predaha. Kao što je napisao Paolo Mieli 3. travnja, »svijet već broji milijun zaraženih. Milijun i već znamo da neće ostati na tome. Pola svjetskog stanovništva zatvoreno je u svojim domovima. Italija drži rekord preminulih (13 915). Španjolska je prati prešavši 10000. U Bologni je preminuo i prvi zatvorenik, koji je bio na liječenju u bolnici. U Kini su zabilježeni sukobi na mostu Plave rijeke, gdje su agenti Jiangxi-a željeli spriječiti dolazak putnika iz pokrajine Hubei u kojoj je upravo proglašen kraj karantene. U međuvremenu je stavljena u izolaciju jedna pokrajina u Henanu koji graniči sa Hubei-om. U Hong Kongu je na snazi nova karantena nakon što se virus ponovno pojavio vjerojatno zbog (kako tvrde službeni izvori) nepoštivanja sigurnosne udaljenosti u restoranima«. ²⁰

¹⁹ *El Mundo Viernes*, 20 ožujka 2020.

²⁰ *Corriere della sera*, 3 travnja 2020.

Širenjem virusa doživljavamo iskustvo stvarnosti kao nečega stranog, mračnog i gluhog, potpuno različitog: neumoljiva prisutnost, o kojoj ovisimo. Prvenstvo stvarnosti nam se nametnulo pobijedivši svaki naš pokušaj da je ograničimo. Činjenica da je ne možemo ograničiti nameće nam pitanja, ne daje oduška našem ja. Sa Nietzsche-om smo bili uvjereni da »ne postoje činjenice, postoje samo tumačenja istih«. ²¹ Njegova izjava koja se mnogo godina smatrala neospornom istinom, u ovakvim situacijama pokazuje svoje nedostatke. Stvarnost, koju smo smatrali svladanom, je tvrdoglava i ponovno zauzima svoje mjesto, silovito se vraća na pozornicu. Pred našim očima je više od samih tumačenja: tu su neosporne činjenice, koje od nas zahtijevaju da ih uzmemo u obzir i da ih ispravno protumačimo. Nihilizam je, barem u tom smislu, doveden u pitanje.

Tvrdoglavost stvarnosti ne daje nam mira, iako bismo mnogo puta rađe skrenuli pogled, kao prije par tjedana, kada smo vidjeli vojne kamione koju su prevozili posmrtnu ostatku naših ljudi iz Bergama. Zato se s pravom Domenico Quirico pita: »Zar nije kulturna duž-

²¹ Usp. Nietzsche, *Posmrtni fragmenti 1885-1887, Opere*, Adelphi, Milano 1975, vol. VIII, fr.7 (60). Str. 299.

nost koju nam ova situacija nameće, pitati se o smislu smrti, s dostojanstvom, u tišini?«. ²²

Stvarnost se pokazuje u svoj svojoj tajnovitosti. Ezio Mauro govori o »tjeskobi koja se rađa pred nepoznatim, u nedokučivoj dimenziji«, ²³ pred kojom plaćamo danak naše ljudske ograničenosti i nemogućnosti kontrole.

Kada se pojavi ovako tajanstvena, stvarnost nas plaši...

Neprijatelj protiv kojeg se moramo boriti nije samo Koronavirus, već strah. Taj strah uvijek osjećamo, ali on postaje još veći kada smrt razotkrije našu egzistencijalnu nemoć, često prevagne nad svime, izazivajući nas da reagiramo koji put na neprimjeren način, da se zatvorimo i očajavamo. Istaknuo je to Ilvo Diamanti, koji uvijek pažljivo prati što se događa u našem društvu: »Živimo u „vremenima straha“. [...] Doista, ne-Sigurnost, ne-Izvjesnost prate nas već mnogo godina. Vjerojatno, oduvijek. [...] Tako je strah ušao u naš život. U naš svijet. Puno prije pojave Kovid-a. [...] Daleko od

²² *La Stampa*, 5 travnja 2020.

²³ *La Repubblica*, 11 ožujka 2020.

drugih. Sve osamljeniji. [...] Opasnost je da ostanemo bez nade. Bez samih sebe.«²⁴ No, prepustiti se strahu nije jedina mogućnost.

Kako to misliš?

U trenucima poput ovoga dolazi na vidjelo put sazrijevanja kojeg smo osobno i zajedno s drugima prešli, kakvu smo svijest o sebi dosegli, jesmo li sposobni ili ne suočiti se sa stvarnošću koju nam je živjeti. Naše male ideologije i naša uvjerenja, čak i ona vjerska, stavljena su na kušnju. Kora lažnih sigurnosti pokazuje svoje napukline. U situaciji poput ove u kojoj se nalazimo dobro se razumije da »Snaga osobe je u dubini njezine samosvijesti, odnosno u shvaćanju vrijednosti koje određuju njezinu osobnost«²⁵, u jasnoći shvaćanja samoga sebe i onoga za što vrijedi živjeti.

Kako, i što to znači, živjeti kao ljudi ove okolnosti koje, htjeli mi to ili ne, tiču nas se sviju, iako na različite načine: neki su na prvoj liniji

²⁴ La repubblica, 9 ožujka 2020.

²⁵ L. Giussani, *Osjećaj Boga i moderni čovjek*, Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zadar 1996, str. 112.

boreći se protiv bolesti (bolesnici, liječnici i medicinsko osoblje), neki osiguravajući osnovne usluge (radnici u trgovačkim centrima, snage reda), neki pomažući potrebitima (volonteri, posvećene osobe i mnogi drugi), a neki zatvoreni u vlastitoj kući poštujući izolaciju i "socijalnu udaljenost"?

Postoji nešto što nam je svima zajedničko, a to je spremnost da odgovorimo pozivu stvarnosti. U koju god se grupu spomenutih ljudi ubrajamo, kakav god da je zadatak nama povjeren ili kojeg smo sami odabrali, ono što se događa – tj. dio stvarnosti koji nas se tiče i okružuje nas – izaziva nas i poziva da odgovorimo. Ne postoji drugo mjesto u kojemu možemo provjeriti smisao života, sudbine; ne postoji drugi put kojim možemo koračati prema vlastitom ostvarenju doli okolnosti u kojima se nalazimo. Usuđujem se reći da to vrijedi za svih. U svom najpoznatijem djelu, *Religiozni smisao*, don Giussani izjavljuje: »Jedini uvjet da budemo stalno istinski religiozni jest da uvijek intenzivno živimo stvarnost«. ²⁶ Njegovo poimanje religioznosti potiče nas da svaku okolnost prepoznamo kao poziv, to jest kao vokaciju.

²⁶ L. Giussani, *Religiozni smisao*, op. cit., str. 184

Okolnost, ono što nas svakog trenutka dotiče i izaziva, konkretni je izraz stvarnosti koju ne stvaramo sami i koja upućuje, kako na samu bit, tako i na nešto drugo, izvan nas, veće od nas, onom nedokučivom porijeklu kojeg nazivamo Misterij. Religioznost se očituje kao intuicija Misterija, tog tajnovitog i neizrecivog, u odnosu sa svakim segmentom stvarnosti. Zbog toga, govori Giussani, »živjeti život kao vokaciju znači težiti Misteriju u okolnosti kroz koje [...] nam daje da prolazimo, odgovarajući na te okolnosti [...]. Vokacija je hod prema sudbini prihvaćajući sve okolnosti kroz koje nas Misterij vodi«. ²⁷ Giussani je bio svjestan vrtoglavice koju to donosi u život: »Čovjek, racionalni život čovjeka, morao bi u trenutku, u svakom trenutku „visiti“ o ovom tako promjenjivom, tako slučajnom znaku kao što su okolnosti kroz koje me nepoznati „gospodar“ vuče, privlači svom namumu. Morao bih reći „da“ svakom trenutku, iako ništa ne razumijem, morao bih jednostavno prionuti uz pritisak okolnosti. To je položaj koji izaziva vrtoglavicu«. ²⁸ Teško je

²⁷ L. Giussani, *Realtà e giovinezza. La sfida*, Rizzoli, Milano 2018, str. 65.

²⁸ L. Giussani, *Religiozni smisao*, op. cit., str. 225.

naći primjereniji izraz kojim bih opisao situaciju u kojoj se nalazimo kada se doista suočavamo sa onime što se događa: vrtoglavo ovisiti »o svakome trenutku, o ovom tako promjenjivom, tako slučajnom znaku kao što su okolnosti«. Ipak se usuđujem reći da je to jedini racionalni stav, jer nas kroz te okolnosti Misterij, taj »nepoznati gospodar«, izaziva, zove svome tajanstvenom naumu, to jest punini života.

Često okolnosti, neke okolnosti vidimo isključivo kao prepreku vlastitog ispunjenja...

Danas je izolacija zbog Korona virusa, ili još gora i teža situacija, sutra će biti studij koji je pretežak ili posao koji radimo a koji ne bismo sami izabrali, neuspjeh tamo gdje smo mogli očekivati uspjeh, osjećaj na koji nema odgovora, naporan kolega, bolest. Uvijek će biti nešto što će nama izgledati kao prepreka našem ispunjenju dok je (vrtoglavo, dramatično) upravo to mjesto ispunjenja života, odnosa s Misterijem. Rekao bih da je riječ o objektivnom pitanju, ne o izboru. Izbor je u tome hoćemo li Ga prepoznati ili ne.

Što nas može podržati u toj „vrtoglavici“?

Ljudska zajednica, ili ispravnije određena ljudska zajednica. Taj nas odgovor vodi tome da pozorno ispitamo svoj društveni život kako bismo vidjeli tko nam pomaže a tko nam odvlači pozornost od te vrtoglavice. Izolacija je paradoksalna situacija da shvatimo tko doista, duboko, podržava naš život. Govorim o zajednici koja nije izvan života, nije dodana na njega, ne uspavljuje pitanja koja gore u nama, već nas naprotiv podržava u tome da ih gledamo u lice i pri tome ne pobjegnemo.

Polazeći od tog gledišta treba ispitati svaku zajednicu, laičku ili kršćansku, bilo da je riječ o drugovima iz škole, s fakulteta, poznanicima iz bara, kolegama s posla, članovima obitelji itd. Koliko puta prihvatimo kompromise kad su naše potrebe u pitanju, skućimo željeni cilj, zadovoljavajući se odnosima koji nas štite od šoka događaja, pošteđuju od izazova okolnosti, umjesto da nas potiču da ih živimo! Ali takva zajednica ne može biti na visini drame. U trenucima kao što je ovaj kroz koji prolazimo u kojem zahtjev života snažno i nezaobilazno izlazi na vidjelo, to postaje očitiije nego ikada.

Ako nas strah obuzme što ga može pobijediti?

Najosnovnije iskustvo kojim raspolažemo na tu temu je nesumnjivo iskustvo djeteta. Što pobjeđuje strah u djetetu? Mamina prisutnost. Ta »metoda« vrijedi za sve. Određena prisutnost, a ne naša strategija, naša inteligencija i hrabrost je to što pokreće i podržava život svakoga od nas. Prisutnost, živi spomen na nju.

Antonio Polito je istakao vrijednost metafore mame s djetetom upravo kao odgovor na strah od Korona virusa: »U njoj vidim potrebu da se pouzdamo u nekog većeg od nas, tko nas beskrajno ljubi i zato nas štiti. Baš kao što činimo kao djeca«; Polito je na umu imao umjetničku sliku Gospe od Milosrđa, koja »otvara svoj plašt i brani narod«.²⁹

A kad je strah od mraka smrti?

Dinamika može jedino biti ista, jer čovjek ima svoje zakone. Ali pred strahom, onim strahom koji zahvati cijelo naše biće i koji se mi trudimo odagnati što dalje moguće (strah od smrti i svih njezinih odraza u životu) treba se zapitati koja prisutnost je u stanju pobijediti. Ne bilo koja

²⁹ »Tracce-Litterae communionis«, br 4/2020, str. 15.

prisutnost. Zato je Bog postao čovjek, postao je povijesna prisutnost, tjelesna, bliska, suputnik na putu. Samo Bog koji ulazi u povijest kao čovjek može pobijediti taj neizmjerni strah kao što je svjedočio (i svjedoči) život njegovih učenika, kao što izvještava Evanđelje. Da bi podijelio naše ljudske kušnje Bog je postao čovjek »taj čovjek po imenu Isus, Marijin sin, koji je onog dana [...] u Nainu, obuzet sućuti, videći udovicu koja je pratila na groblje lijes s mrtvim sinom, pristupio, stavio joj ruku na rame i rekao, posve neprilično: „Ženo, ne plači“. Potom joj je uskrisio sina. Kako se udovici kojoj je umro sin može reći: „Ne plači“? Apsurdno je. Pa ipak, upravo to „apsurdno“ ostavljalo je ljude bez riječi«. ³⁰ Tko zna kako se morala osjećati ona žena, zagrljena na način koji je nadilazio svaki ljudski osjećaj i vraćao joj nadu! Ona smrt nije bila kraj svega, ona udovica nije bila osuđena da ostane sama, jer sjeme Uskrsnuća bilo je prisutno u onom Čovjeku koji je rekao one nepojmljive riječi i odmah potom joj je vratio živoga sina.

Koji je onda odgovor kršćanstva na čovjekovu dramu, na samoću, patnju, na situacije koje

³⁰ L. Giussani, S. Alberto, J. Prades, *Utirati tragove u povijesti svijeta*, str. 45.

nemaju odgovora, kao mnoge situacije s kojima smo sučeni ovih dana?

Paul Claudel na to goruće pitanje oštro je primijetio: »Pitanje koje je stalno prisutno u srcu bolesnika je: „Zašto? Zašto ja? Zašto moram patiti?“ [...] Na to strašno pitanje, starije i od samog čovječanstva, kojem je Job dao (može se reći) službeni i liturgijski oblik, samo je Bog, izravno upitan i pozvan na odgovornost, bio u stanju odgovoriti. Pitanje je bilo tako neizmjerljivo veliko da se samo Riječ mogla s njime suočiti, ne nudeći tumačenje već prisutnost, po riječima Evandjelja: „Nisam došao objasniti, raspršiti sumnje nekim tumačenjem, već ispuniti, ili ispravnije svojom prisutnošću nadomjestiti potrebu objašnjenja“. Bog nije došao uništiti patnju već trpjeti s nama«. ³¹

Bog na problem života, samoće, patnje, nije odgovorio tumačenjem već Svojom prisutnošću: došao je na svijet kako bi nas pratio dok živimo, postao je suputnik čovjeka u svakoj situaciji, kako bi se čovjek mogao s njom suočiti i prolaziti kroz nju s krajnjom neuništivom pozitivnošću. Kao što je rekao Benedikt XVI u svom poznatom govoru, »samo taj Bog može

³¹ *Toi, qui est tu?*, Gallimard. Paris 1936, str. 112-113, naš prijevod.

nas spasiti od straha svijeta i tjeskobe pred prazninom vlastite egzistencije. Samo gledajući Isusa Krista, naša radost u Bogu doseže puninu, postaje otkupljena radost«. ³²

Ti govoriš o »neuništivoj pozitivnosti«... kako je moguće?

Zamišljam zadovoljstvo one udovice kad joj je vraćen sin jedinac, sin koji će uostalom prije ili kasnije ponovno umrijeti, jednako kao i ona. Problem će se ponovno pojaviti. Mislim na iskustvo svetoga Pavla, kad je, u Rimu, u lancima, iščekivajući osudu koja je mogla značiti i njegovu smrt, pun zahvalnosti i radosti, pisao Filipljanima - »koje nosi u srcu« i prema kojima »osjeća duboku privrženost« riječi koje bi većini ljudi izgledale apsurdne: »Meni je živjeti Krist a umrijeti dobitak«. Kako je moguće? On je vidio Krista živoga, uskrsloga, konačnog pobjednika nad smrću: iz toga su proizlazili njegova sigurnost, njegova radost, njegov način da živi onu okolnost kao i svaki trenutak života (»bilo da živim ili umirem«). Sve je bilo određeno odnosom s tom prisutnošću. Sad – govorim to misleći na

³² Benedikt XVI, *Govor*, Regensburg, 12 rujna 2006.

dogadaje ovih dana koji se tiču i mnogih kršćana – Krist ne poništava dramu i bol zbog odvajanja od vlastitih bližnjih, već omogućuje da sve to, kao i smrt, živimo na drugi način u kojem ne dominira ništavilo, već sigurnost njegove pobjedničke prisutnosti, zagrljaja bez kraja, stoga punine života, konačnog odnosa s Njime. To može osjećati samo onaj tko je u svom iskustvu vidio znakove te punine, tko je osjetio kako u njemu raste želja koja nadjačava sve druge, želja – piše sveti Pavao – želja »da bude s Kristom jer to je mnogo bolje«. ³³ Ne zbog prezira prema životu, već zbog ljubavi prema životu koja traži vječni život.

Ali kako današnji čovjek, sa svim što se događa, uronjen u mentalitet koji dišemo, može prepoznati istinu tih tvrdnji?

Te tvrdnje postaju vjerodostojne jedino ako sad i ovdje vidimo osobe u kojima je očita Božja pobjeda nad strahom i smrću, Njegova stvarna i suvremena prisutnost, stoga novi način suočavanja s okolnostima, ispunjen nadom i radošću koje su normalno nepoznate, koji istodobno teži neumornoj djelatnosti.

³³ Fil 1, 21.23.

Više nego bilo koji utješni govor ili moralni naputak potrebno nam je da vidimo osobe u kojima možemo vidjeti utjelovljenu tu pobjedu, potreban nam je zagrljaj koji nam omogućuje da se suočimo s patnjom, s boli, koji svjedoči postojanje smisla koji odgovara izazovima života.

Postoje li takve osobe?

Postoje, i te kako! U trenucima kao ovima, još ih je lakše primijetiti, zbog različitog načina na koji žive, nade koju ulijevaju. Zajedno s njima, na mjestima gdje živimo moći ćemo lakše ponovno započeti, dignuti se nakon pada, gradeći korak po korak društveno ozračje u kojemu strah neće biti zadnja riječ.

Mnoge takve prisutnosti vidim među liječnicima i medicinskim sestrama i braćom. To su zaista »prijatelji« koji nam svjedoče put koji je moguć; prisutnosti koje ne planiramo mi, tako izuzetne – premda u okolnosti svih nas – da nas ostavljaju bez riječi, u tišini. Kao osoba koja je napisala pismo koje ću sad citirati. Oklijevao sam da ga ovdje navedem, jer spominje i mene, ili čini mi se da se isplati.

»Odjednom sam katapultirana u rov. Kao da smo u ratu. Moja se svakodnevnica na po-

slu i obitelji od danas na sutra promijenila. Od liječnice, majke, žene, sada spavam odvojena od muža, ne vidim djecu već dva tjedna, ne mogu imati izravan kontakt s pacijentima. Između mene i mojih bolesnika su maska i zaštitno odijelo. Često su to starije osobe koje proživljavaju same ovaj trenutak. Boje se. Umiru same. Rodbina je u izolaciji kod kuće i ne mogu posjetiti svoje niti brinuti o njima, te ih ja usred noći zovem i obavještavam o smrti njihovih članova obitelji: između nas je telefon. Što ja ljudski mogu za njih učiniti, kao kršćanka? Ulazim na odjel i tražim osmijeh i zagrljaj medicinske sestre koja mi je prijateljica: u ovih trenucima izolacije imam potrebno mi je da osjetim fizičku bliskost. Mogu zagrliti samo njih. U svemu tome pomaže mi pročitati ponovno, svaki dan, Carronovo pismo u *Corriere della Sera*³⁴, pomaže mi da se vratim otvorenosti i da se pitam što na kraju traje. Pozvana sam prepoznati bitno, istinu. Zatim je tu cijeli put put Škole zajednice [stalna katekeza pokreta Comunione e liberazione]: kušnja je način na koji vjera može rasti ako se sloboda živi pred posebnom sklonošću koja od nas traži sve. To je vrtoglava pozicija. Moramo se

³⁴ »Evo kako u poteškoćama učimo pobijediti strah«, *Corriere della sera*, 1 ožujka 2020, str. 32.

prepustiti i prihvatiti taj rizik. Sigurnost koja podupire naš život je određena veza i potreban je put da dođemo do te afektivne sigurnosti. Okolnosti su nam dane da mu postanemo privrženi, zove nas na tajnovit način. Vjera se sastoji u povjerenju da nas upravo On zove. „Samo onda kada naša nada počiva na čvrstim temeljima možemo se suočiti sa okolnostima a da ne pobjegnemo.“ Pozvani smo, sada više nego ikada, odgovoriti Onome koji nas zove na tajnovit način. Ta sigurnost je ono što mogu dati svojim bolesnicima i njihovim obiteljima, osim medicinske skrbi«.

To su prisutnosti koje svima koje sreću na putu prenose sigurnost, nadu koja ima temelje, a mogu je prenositi samo zato jer je same žive.

Ukratko, nije dovoljan „kršćanski“ govor....

Samo svjedočenje, samo potvrda drukčije ljudskosti rođene u kršćanskom susretu koji se priznaje i živi, koriste drugima. Ne možemo sebe „izmisliti“ kao svjedoke, možemo prenijeti, ponuditi drugima samo ono što sami živimo. Nedavno sam govorio s osobom čiji je muž zaražen Korona virusom. Ne može ga posjetiti, ni jednu minutu. Ima malu kćer. Rekla mi je: »Vidiš! U ovom trenutku htjela bih mu

pružiti pomoć, svoju blizinu, a naprotiv ovdje sam, zatvorena sa svojom kćeri«. Pokušao sam joj reći: »Potrebno je da i ti prihvatiš odgovoriti na ovu okolnost kao što tvoj muž pokušava u situaciji u kojoj se nalazi. U protivnom, ako ti ne slijediš određeni put, ako sama ne živiš odnos s Prisutnošću koja pobjeđuje strah, kakvu pomoć ćeš mu moći pružiti kad ga zoveš preko *Face Time* kako bi vidio kćer i tebe? Možeš ga podržati u njegovim poteškoćama, pomoći mu dok pati u bolnici zbog Korona virusa samo ako ti sama napreduješ na putu: čak iako mu ne rečeš ni jednu riječ, na tvom će licu vidjeti nadu koja ga može podržati«.

Kakav osjećaj u tebi izazivaju osobe koje su, kao što se kaže, na prvoj liniji borbe protiv korona virusa i koje su svakodnevno izložene opasnosti?

Ovih tjedana sam bio svjedok plemenitosti, odanosti, pažnje koje su me duboko potresle. Osjećam neizmjernu zahvalnost prema onima koji dijele potrebe naše braće ljudi, izlažući pri tome i sebe opasnosti. »Kada vidimo druge kojima je teže nego nama, to nas potiče da im pomognemo nečim našim. Takva potreba je izvorna, tako prirodna, da je u nama i prije nego što smo je svjesni, i

mi je s pravom nazivamo zakon egzistencije. [...] Zanimati se za druge, podijeliti s drugima vlastitu osobu, omogućuje nam da ostvarimo vrhunsku, štoviše jedinu dužnost života, a to je da ostvarimo sebe«. ³⁵ Cilj kršćanskog susreta je da taj elan postaje sve stvarniji, sve postojaniji, veličanje čovjekove ljudskosti kako bi život u svakom svom izrazu postao »ljubav - karitas«, ganuti i bezuvjetni dar sebe.

Nije li ovo vrijeme prisilne samoće, ova „okolnost“, prepreka kršćanskom iskustvu o kojem si govorio? „Društvena udaljenost“ nameće i udaljenost od „prisutnosti“ koje si prije spomenuo, slabljenje uzajamnog dijeljenja, društva...

Naprotiv, to može biti velika prilika da produbimo kršćansko iskustvo, prilika za sazrijevanje vjere, za otkrivanje sadržaja doživljenog susreta, porijekla tog društva koje počinjem vidjeti kao izvor sebe, vlastitog temelja. Ako to ne otkrijemo, sve ostaje površno, rizik je da kršćanski događaj ograničimo na njegov sociološki aspekt, da mu

³⁵ Smisao karitative

oduzmemo njegov istinski smisao. Pokušat ću to objasniti slijedećim primjerom. Jedan moj mladi prijatelj je diplomirao i započeo novi život. Stoga se ne možemo vidati tako često kao kad je bio na univerzitetu. Nedavno mi se tužio zbog toga. Podsjetio sam ga na odlomak evanđelja. Jednog dana dok su učenici bili s Isusom u lađi primijetili su da su zaboravili kupiti kruh. Unatoč tome što su bili svjedoci dva neizrecivo velika čuda – dva umnažanja kruhova kao što se u povijesti nikada nije dogodilo – počeli su se svađati prigovarajući jedan drugome da su zaboravili kruh. Skrenuo sam pozornost svom prijatelju da je Isus bio pored njih, u lađi! A oni su se nastavljali tužiti! Problem nije bio da su bili sami, jer Isus je bio s njima, ali za njih *kao da nije bio*. Raspravljali su među sobom da nemaju kruha! Kako bi im pokazao u čemu je problem Isus nije učinio još jedno čudo. Čemu bi, nakon svih čuda koje su vidjeli, služilo još jedno? Kako im Isus pomaže? obraća im se s tri pitanja: »Koliko je kruhova ostalo nakon prvog umnažanja?« Potom: »Koliko ih je ostalo nakon drugog?« I na kraju: »I još ne razumijete?«³⁶ (usp. Mk 8, 19-21).

³⁶ Usp. Mk 8, 19-21.

Kako je dragocjena pomoć koju Isus pruža svojim prijateljima ne pošteđujući ih pitanja! Ne dodaje tumačenja, ne čini druga čuda, već ih potiče da gledajući vlastito iskustvo koriste razum do kraja, kako bi shvatili koga su sreli („s njima je bio gospodar pekare!“). Razlog da nisu razumjeli nije zato što su bili sami ili što nisu raspolagali dovoljnim brojem podataka, već jer nisu koristili dobro razum. Isus se, naime, u mnogim, i dramatičnim prilikama, njima objavio preko mnogih znakova u kojima su oni vidjeli izuzetan odgovor koji je konačno odgovarao na potrebe njihova srca, na njihove ljudske potrebe i potrebe drugih ljudi; ali oni još uvijek nisu razumjeli tko je on, onim priznanjem koje se naziva vjera i koje »procvjeta na «krajnjoj granici dinamike razuma kao plod milosti uz koji čovjek svojom slobodom pristane«. ³⁷

Kršćanska vjera nije priznanje „božanskoga“ već „božanskog prisutnog“ u čovjeku, u Isusu iz Nazareta, u Kristu, a danas u onom Kristovom znaku koji je zajednica onih koji vjeruju u Njega. »Događaj Krista nastavlja u povijesti kroz zajednicu vjerni-

³⁷ L. Giussani, S. Alberto, J. Prades, *Utirati tragove u povijesti svijeta*, op. cit., str. 34.

ka«. ³⁸ Isus Krist, onaj čovjek od prije dvije tisuće godina, otkriva se, postaje prisutan u obliku, aspektu drukčije ljudskosti. Susret, sudar je s drukčijom ljudskosti«³⁹, s pojavom drukčije ljudskosti. Čovjek je sretne i u njoj otkrije novi predosjećaj života, nešto što povećava njegovu sposobnost sigurnosti, pozitivnosti, nade i korisnosti života, što ga potakne da pođe za njom. Mnogi od nas su možda doživjeli taj susret a da se pri tome nije povećalo ono priznanje koje nazivamo vjerom, a koje procvjeta na krajnjoj granici dinamike razuma, uključujući stoga cijeli put razuma, osjećaja i slobode čovjeka. Ova okolnost prisilne izolacije, upravo jer nas potiče da ne uzmemo kao očitu, već stečenu ljudsku stvarnost koju smo sreli, može biti velika prilika da taj put postane svjesniji i osobniji, da postanemo svjesni naravi događaja koji nas je dosegao u obliku privlačnog i uvjerljivog ljudskog susreta. Možemo iskoristiti tu priliku ili se prepustiti kukanju kao učenici na lađi.

³⁸ *Idem*, str. 43.

³⁹ L. Giussani, »Qualcosa che viene prima (Nešto što dolazi prije)«, *Tracce-Litterae communionis*, br 10/2008, str. 1-2.

U ovoj situaciji prisilne izolacije ostaje međutim činjenica da ne možemo podijeliti bol, patnju svojih dragih, da ih moramo ostaviti same u bolnici...

To pitanje mi je postavila jedna djevojka u Madridu za vrijeme susreta preko video konferencije s nekoliko studenata posljednji tjedan ožujka. Rekla je: »Ovih dana moj djed je u bolnici, vjerojatno će umrijeti, i obitelj se pita zašto ne možemo biti s njime; ne samo da će umrijeti, već umire sam. Osjećam svu svoju nemoć i govorim sebi: „Zašto ne mogu biti s njim? Zašto sad ne mogu biti uz njega?“.« Očito je da ta okolnost zahtijeva, a u izvjesnom smislu i nameće žrtvu: ono što bismo htjeli učiniti nije moguće, spriječeni smo. Ali pitanje koje se još jednom javlja je: okolnost takva kakva nam je „data“, to jest neizbježna (ne možemo je otkloniti, promijeniti, jer u protivnom bi se, osobito u ovakvom slučaju, odmah razumno pobrinuli da to učinimo) ili je grob, apsolutna praznina, uništenje svega, ili je poziv, mjesto misterioznog poziva, način na koji me Misterij (koji je temelj cijele stvarnosti) izaziva na puninu života, poziva da koračam prema sudbini. To je alternativa.

Ako prepoznaje stvarnost kao poziv, ona djevojka može reći (kao što je uostalom i rekla): »I ova okolnost je za mene. I ova nemoć je za

mene. I samoća mog djeda u bolnici je za nje-
ga. Od mene se traži spremnost da pristanem
uz taj znak Misterija koji su okolnosti, da slije-
dim izazov stvarnosti«. Kao što sam prije rekao
to je vrtoglavo, dramatično. Misterij se utjelovio
kako bi čovjek mogao odoljeti toj vrtoglavici,
proći kroz tu dramu i prihvatiti je. Ta djevojka
je to posvjedočila svima koji su je slušali. »Da«
okolnosti postaje »da« utjelovljenom Misteriju,
onom čovjeku, Isusu, koji je umro i uskrsnuo,
prisutnom sad i ovdje – nakon dvije tisuće go-
dina – u tijelu ljudske zajednice rođene od Nje-
ga, koja se raspoznaje po jedinstvenim crtama
ljudskosti. »Istina vjere« – rekao je don Giussani
1972 u jednom teškom trenutku – vidi se »iz
sposobnosti da ono što je »naizgled prigovor,
proganjanje, u svakom slučaju poteškoća, pro-
mijeni u sredstvo i trenutak sazrijevanja«. ⁴⁰

*Dakle, oni koji su zatočeni među zidovima
kuće pozvani su na isto iskustvo kao oni na pr-
voj liniji?*

Bit iskustva se ne mijenja. Riječ je o tome da
odgovorimo na stvarnost koja nas zove, na

⁴⁰ L. Giussani, »La lunga marcia della maturità«, *Tracce-Litterae communionis*, br 3/2008 str. 57.

njezinu tajanstvenu dubinu, da upravo kroz okolnosti koje su nam date učinimo korak prema sudbini, prema ispunjenju, otkrivajući što i tko nam pomaže u toj težnji. Mislim na mladog studenta koji je do prije par tjedana bio u središtu vrtloga odnosa, uvijek izvan kuće, zauzet s tisuću susreta i inicijativa. Iznenada ga je odredba vlade prisilila, kao i sve druge, da se „izolira“ u svom domu. 24 sata dnevno u kontaktu s roditeljima. Umjesto da to shvati kao nesreću, prihvatio je kao mogućnost, izazov, u smislu na koji smo sad podsjetili. Nakon dva tjedna mi je napisao:

»Izgled da ostanem kod kuće ispunio me strahom, jer ja sam uvijek nastojao pobjeći od kuće gdje se nikad nisam osjećao ugodno. Potom sam se sjetio načina na koji su me prijatelji gledali ovih zadnjih godina, susreta s nekim osobama u zajednici, trenutaka u kojima sam u ovom periodu uspio biti s roditeljima „ne mjeriti ih“. Shvatio sam da se to događalo kad bi u svom danu prepoznao prisutnog Krista: jedino u tim trenucima sam pred njima bio slobodan. Započeo sam tu izolaciju moleći kao nikada dosad. Govorio sam: „Molim te, Gospodine, pokaži mi svoju prisutnost“. Ono što me iznenađuje je da sam počeo shvaćati da greška nije nikada bila potpuno njihova, štoviše bila je nasdasve moja, jer sam ih gledao imajući na umu

savršenu sliku, uspoređujući ih s drugima, što više, nisam u njima vidio ništa vrijedno. Ove dane sam ih počeo „gledati“, primjećujući tko su stvarno. Dosada sam ih uvijek gledao misleći da znam sve o njima, nisam ni pokušavao započeti razgovor, provoditi vrijeme s njima. Ove dane oni su, naprotiv, suputnici mog života i događaju se stvari koje nisam ni zamislio«.

Onaj momak nije mogao nastaviti postupati s roditeljima imajući u glavi svoju sliku o obitelji; bliski zajednički život – prihvaćen i življen kao poziv – potakao ga je da vidi tko su oni doista, i to je za njega bio dobitak, odmah je vidio pozitivne učinke. Prihvatio je izazov stvarnosti i tako je učinio neočekivane korake.

Prihvaćajući okolnosti, idući u dubinu nekih situacija – u kojima smo silom prilika „prisiljeni“ – možemo doći do otkrića koja obilježe točku našeg života s koje više nema povratka. Nedavno nam je to u video – susretu posvjedočila i studentica:

»Prije nekoliko tjedana, nakon što je болоvala godinu dana, moja je mama umrla. Točno tjedan dana nakon pogreba našla sam se zatočena u kući, sama. Moja braća žive u inozemstvu, a moj otac u 6.30 ode u bolnicu na posao i vrati se uvečer u 20.30. U ovim danima koji su, priznajem, vrlo zahtjevni, postajem svjesna kako ova situacija može biti povoljna. Da cijeli dan ne

prođe uzalud prisiljena sam se pitati, čim otvorim oči, što mi je zaista potrebno. Pitam neke prijatelje da mi prave društvo i da mi otkriju što žive. Osim toga ova mi situacija ne dopušta da zaboravim majčinu smrt; štoviše, činjenica da sam, mada nespretno, zaokupljena kućnim poslovima, podsjeća me na njezine pokrete i riječi, dvadeset četiri sata na dvadeset četiri. Ipak, s boli koja se, kako primjećujem, povećava s prolazanjem dana, shvaćam da je moja mama prisutna u mom životu, drukčije nego prije, pokreće me u danima koji su naizgled svi isti. Isto je s mojim zaručnikom koji fizički nije sa mnom, ali postoji, živi u karanteni kilometrima daleko. Sama činjenica da on postoji, da ga se sjetim, pokreće me. Život nakon smrti moje mame – prolazim kroz tu samoću, jednostavno radeći ono što je potrebno, s vedrinom koju ne uspijevam objasniti – navodi me da rečem, i drhćući, da s Kristom život doista pobjeđuje smrt. Moja nemoć me čini tužnom, pitam se što se od mene traži u ovoj okolnosti, što stvarno znači „prinjati“ mašinu robe koju treba oprati ili stranicu koju treba naučiti«.

Kakvu pomoć će ta djevojka moći dati svom ocu kad uvečer mrtav umoran dođe s posla bez volje da govori? Put koji prelazi, svijest sebe i onoga što joj pomaže živjeti i što raste u njoj, svoje lice na kojem se čita zahvalnost.

Nedavno, u pismu prijateljima Comunione e Liberazione, povezano sa situacijom određenom Korona virusom, napisao si: »Prepoznati Krista i naše „da“ Njemu, i u izolaciji u kojoj bi se svatko od nas prisilno mogao naći, već je doprinos spasenju svakog čovjeka danas, a to prethodi svakom legitimnom nastojanju da budemo blizu jedni drugima, u granicama dopuštenog«. Mogu li te pitati što si time mislio?

Htio sam reći da je najveći doprinos koji svijetu možemo dati naše »da« pozivu Misterija, naše »da« Kristu, vjera, a ne prvenstveno ono što uspijevamo učiniti. Doista, i kad djelujemo – kao oni koji su ove dane na prvoj liniji – naš najveći doprinos ostaje to »da«, jer – ako je iskreno – ono mijenja način na koji djelujemo i postaje korisniji našoj braći ljudima. Neka bude jasno, ne postoji nikakva suprotnost između vjere i djelovanja, naprotiv: upravo vjera je temelj djela, put kojim ono postaje potpuno i jedinstveno, ona je korijen djela koje milošću postaje ljubav, bezuvjetna potvrda dobra druge osobe, koje će se izraziti na razne načine, već prema okolnostima. Originalni doprinos koji svijetu možemo dati je naše priznanje Krista, naše »da« Njemu, bilo da je riječ o djelovanju ili

nemogućnosti da djelujemo. U korizmi 2006 Benedikt XVI je to izrazio riječima kojih se svi sjećamo:

»I danas, u vrijeme sveopće globalizacije u kojoj svi ovisimo o drugima, moguće je ustanoviti da ni jedan projekt, bilo da je ekonomski, društveni ili politički, ne može zamijeniti onaj dar sebe kojim se izražava ljubav – *kari-tas*. Tko djeluje po toj evanđeoskoj logici živi vjeru kao prijateljstvo s utjelovljenim Bogom i kao On preuzima na sebe materijalne i duhovne potrebe bližnjega. Zna da onaj tko ne daje Boga daje premalo, kao što je govorila blažena Tereza iz Kalkute : „Osnovno siromaštvo naroda je da ne poznaju Krista“. Zato je potrebno naći Boga u milosrdnom Kristovu licu: bez te perspektive civilizacija se ne može graditi na čvrstim temeljima«. ⁴¹

Situacija izolacije i prisilnog nerada, koju mnogi žive, može biti prilika da postanemo svjesni kako je življena vjera posebni doprinos koji kao kršćani možemo dati drugima. Doista, ako u našem nastojanju da pratimo druge (s ograničenjima koja su nam danas nametnuta), nije vidljiv Krist, naše »da« Kristu, dat ćemo im »premalo«, nećemo im dati bitno. Zato, i u izolaciji na koju svatko od nas može

⁴¹ Benedikt XVI, *Poruka za korizmu 2006*.

biti prisiljen, naše »da« Kristu je već doprinos spasenju svakog današnjeg čovjeka, prije svakog opravdanog pokušaja da budemo društvo jedni drugima.

To ruši sliku koju većina nas ima o našem doprinosu svijetu, dobru osoba, počevši od onih najdražih. To je razlog da se mnogi osjećaju beskorisni. Ukratko, nemogućnost da „djelujemo“ obeshrabruje...

Uvijek mislim na činjenicu da je Crkva proglasila svetu Tereziju malog Isusa, karmelićanku u klauzuri, koja je umrla vrlo mlada, zaštitnicom misija. Kako je to moguće? Što Crkva govori o njoj? Da se njezino »da« – skriveno, beskorisno za mentalitet svijeta – podudaralo s dobrom svijeta. Shvaćam da to mijenja sliku koju obično imamo o tome što znači doprinos drugima. Kako je moguće da Crkva može djevojku koja nikada nije izašla iz samostana, ukazati kao na najveću misionarku, zaštitnicu misija? Čini se apsurdno. Naprotiv, »da« one male karmelićanke imalo je veliko značenje za svijet. Pomislimo samo kolike je njezina vjera, njezino svjedočanstvo, izravno ili neizravno, promijenilo. Kao što često ponavljam, Gospino »da«, izrečeno u tajanstvenoj tami njezine

okolnosti, bio je najveći doprinos životu svijeta i svakoga od nas, kao što je za nas bilo »da« don Giussanija i mnogih drugih.

Ove dane sam pročitao djelo *Van Thuan. Slobodan među rešetkama*, koje je napisala Teresa Gutiérrez de Cabiedes⁴², u kojem govori o životu tog velikog svjedoka vjere, koji je cijeli svoj život živio dosljedno i hrabro prijanjajući uz vlastiti poziv, kao što je o njemu rekao Ivan Pavao II. 1975 je Francois Xavier Nguyen van Thuan, kratko vrijeme nakon imenovanja za pomoćnog nadbiskupa Saigona (Ho Chi Minh Ville, Vietnam), optužen zbog izdaje i uhapšen : »Nguyen Van Thuan [...] doveli smo te ovdje jer si kriv zbog stvaranja problema vladi suverenog naroda Vietnama. Optužen si zbog imperijalističke propagande i povezanosti sa stranim silama«. Osuđen si na 13 godina zatvora od kojih 9 u izolaciji. Duboko me se dojmilo kako je on prihvatio tu okolnost. Zatvoren u užasnom zatvoru i on se pitao od kakve koristi može biti njegov život: »Čemu služi ostati na životu ako ne mogu ispuniti poslanje za koje sam rođen?« Zato je, »potpuno iznemogao, na koljenima ponovno počeo zazivati Boga, preklinjući Ga da ga oslobodi. [...] „Ostavio sam

⁴² T. Gutiérrez de Cabiedes, *van Thuan, Slobodan među rešetkama*, Città nuova, Roma 1918.

same moju siročad, moje uboge, moju obitelj. [...] A sad? Kakvog smisla ima vrtit se ovdje poput kukca?“.« Sve mu se činilo beskorisno, ali Misterij je za njega čuvao iznenađenje. U svom unutarnjem dijalogom s Bogom čuo je glas koji mu je rekao: »Ono što si učinio je veliko. [...] Tužiš se da ne možeš raditi za mene. Zašto ne prepustiš meni tvoje planove? Voliš li mene ili djela koja činiš za mene? [...] Brineš se za svoje jer ih voliš. Koliko im tek ja želim pomoći? Uzdaj se u mene. Ja ću se pobrinuti za tvoja djela izvan zatvora«.⁴³

On je s vremenom vidio rezultat svoga »da«, jer na početku sigurno nije mogao zamisliti što će se roditi iz njegova predanja Bogu. Samo kad je prihvatio tajanstveni put koji se ocrtao pred njim, iznenađeno je vidio kako su se svi koje je u zatvoru susretao, mijenjali. Nadasve čuvari zatvora koji su bili zaduženi za njega. Istina je da su ih odgovorni stalno mijenjali, jer nisu uspijevali izbjeći »zarazu«, nisu uspijevali izbjeći promjenu osoba koje su dolazile u kontakt s van Thuanom. »Svi žele u ćeliju s tobom«, urlao je na njega tamničar, »ali neću dopustiti da za-

⁴³ *Isto*, str. 9-10, 67-69.

raziš sve moje zatvorenike«. ⁴⁴ Ponekad je taj procvat vidljiv našim očima, ponekad ne, ali to ne znači da to »da« Misteriju ne djeluje u sadašnjosti.

Ono što me najviše pogodilo je trenutak kad se Van Thuan pita zašto je Misterij dopustio da on prođe kroz tu okolnost. To isto pitanje su mu postavljali i čuvari, koji nisu mogli objasniti zašto on uporno ostaje pri svome stavu, kad bi, kajući se da je „izdao“ domovinu, bio oslobođen i mogao bi imati sjajnu budućnost. Što nas okolnosti više izazivaju, pitanje zašto više izlazi na vidjelo. Na stoto pitanje njegova tamničara na tu temu, odgovara da je imao dovoljno vremena da razmisli je li greška ustrajati u svom stavu, to jest predati se naumu Drugoga, i dodaje da što više razmišlja sve je sretniji, jer vidi da je kušnja zatočeništva u njemu urodila većom slobodom.

Rezultat, doprinos dobru svijeta je rađanje slobodnog subjekta, subjekta koji ostaje slobodan u svakom obliku zatočeništva. To je nešto što će se potpuno ostvariti samo u vječnosti, ali čije tragove možemo vidjeti već u sadašnjosti: procvjeta nezamisliva sloboda koja je svjedočanstvo pred svima: »Kako možeš? Učinio sam ti život nemogućim...«, pitaju ga. A Van

⁴⁴ *Isto*, str. 187.

Thuan: »Kako ne klicati od radosti kad vidim da mi Netko daje ljubav koja uništava mržnju i želju za osvetom?«⁴⁵ I njemu samome se čini nemoguće da ga je netko doveo do te punine, da ga je učinio tako slobodnim, jer ta punina se dogodi po naumu i u vremenu koji nisu naši; ako ih čovjek prihvati, rezultat nadmaši sva očekivanja.

Tko zna kako se mi suočavamo s okolnosti koju živimo, mi koji smo prisiljeni ostati kod kuće kako bi izbjegli zarazu! Gušimo li se kao da ne vidimo izlaz ili otkrivamo da smo slobodniji?

Što će preostati od svega što živimo kad ova hitna situacija prođe?

Netko je napisao da ćemo iz ove velike pandemije izaći promijenjeni: ja bih dodao : izaći ćemo promijenjeni, ali samo ako se već sad počnemo mijenjati. To jest, ako postanemo svjesni što se događa, ako smo prisutni sadašnjosti i ako sad naučimo suditi ono što živimo, bilo da smo zatočeni u svojim kućama ili angažirani na prvoj liniji u suzbijanju zarazu. Promjena nije samo plod gomilanja udaraca,

⁴⁵ Isto, str. 322.

dogadaja ili dojmova o onome što se događa, već shvaćanja smisla onoga što se događa, to jest ona je poput sticanja znanja. Zato naša promjena ne može biti automatska. Iz ove situacije ćemo izaći promijenjeni jedino ako sad, kroz izazove stvarnosti, produbimo otkriće tko smo i za što vrijedi živjeti, što omogućuje da ne budemo uništeni. Često navodim riječi Benedikta XVI: »Rast napretka moguć je samo na materijalnom području. Tu, zahvaljujući sve boljem poznavanju sastava materije i sve naprednijim pronalascima jasno vidimo kontinuirani napredak prema sve većem gospodarstvu prirodom. No, na području etičke svijesti i moralnog odlučivanja ne postoji takva mogućnost progresivnog rasta iz jednostavnog razloga što se čovjekova sloboda očituje na uvijek nov način te on mora uvijek iznova donositi odluke. Nikada ih ne preuzimamo jednostavno od drugih – u tom slučaju, naime, ne bismo bili slobodni. Sloboda pretpostavlja da se, kada je o temeljnim odlukama riječ, svaki čovjek i svaki naraštaj nalaze na novom početku.«⁴⁶

To znači da ćemo, ako se ne naviknemo prosuđivati ono što živimo u ovim danima prisilne izolacije ili zalaganja u borbi protiv virusa, izgubiti sve. Paolo Giordano ističe: »Prošlo je

⁴⁶ Benedikt XVI, *Spe salvi*, 24.

mjesec dana da je nešto nezamislivo upalo u naš život. [...] Ali u jednom trenutku to će završiti. [...] Dok mi, rastreseni, nepozorni, jedino što želimo jest da sve ostane iza nas. Spušta se velika tama. Početak zaboravljanja. Osim ako se ne usudimo razmišljati sada. [...] Zamislimo ono što će biti poslije počinjući sada. Izbjegnimo da nas nezamislivo još jednom zatekne nespremne«. ⁴⁷

Riječ je o provjeri koju moramo svakodnevno izvršiti, od prvog trenutka buđenja do trenutka kad uvečer legnemo. Giordano dalje piše: »Odlučio sam ovu prazninu ispuniti pisanjem [...]: ne želim izgubiti to što nam epidemija otkriva o nama. Jednom kad nadvladamo strah, sva površna svijest za čas će ishlapiti«, ali »neka razmatranja koja zaraza potiče sada, još će vrijediti«. ⁴⁸ Sigurno je međutim da će bez rada na sebi sve nestati i mi ćemo se vratiti svojim navikama, a da iz ove čudne i bolne okolnosti nismo naučili ništa. Ali samo mi možemo odlučiti da poduzmemo taj rad: to je jedina stvar na koju nas nikakva zapovijed ni pravilo ne mogu prisiliti. Na toj razini ništa nije automatsko. Zato odlučimo! To je rad koji zahtijeva pozornost, u

⁴⁷ *Corriere della Sera*, 21 ožujka 2020.

⁴⁸ *Corriere della sera*, 24 ožujka, 2020.

kojem razum i sloboda moraju uvijek biti budni, spremni iskoristiti trenutak koji prolazi. U protivnom će žrtva i briga jednostavno ustupiti mjesto zaboravu. Kao dobar poznavalac ljudske duše Eugenio Borgna je toga potpuno svjestan: »Kad prođe opasnost ljudi lako zaborave. Ali ima osoba, ne znam koliko, koje će u ovom vremenu patnje vidjeti priliku da budu pozorniji, da sebe i druge slušaju dublje. Da, neki će se nakon ove gorke kušnje iznova roditi: bit će sposobni za novu nadu«. ⁴⁹

U očekivanju, pandemija nastavlja. U ovom stadiju svima je jasno da nije riječ o prolaznoj pojavi.

Tu na vidjelo izlazi važnost vremena koje na kušnju stavlja naš stav pred događajima, naš način da se suočimo sa životom, s odnosima i situacijama. Kad se stvarnost ne podvrgne našim očekivanjima, našim strategijama i inicijativama na vidjelo izlazi čvrstina i postojanost našeg subjekta, naših uvjerenja, bilo laičkih ili religioznih.

49 *Avvenire*, 25 ožujka 2020.

Od početka smo prisustvovali mnogim kolebanjima u načinu razmatranja i suočavanja s epidemijom. Zbog čega tolike poteškoće da se nađe ispravan put?

Nemam sredstva da odgovorim na to pitanje. Ograničit ću se na ono što konstatiram u svom iskustvu i što vrijedi za mene. Postoji jedna Chestertonova primjedba koja me ostavlja bez riječi: »Problem nije u tome da naši mudraci ne vide odgovor, problem je da ne vide zagonetku«. ⁵⁰ Uvjet da vidimo odgovor je da vidimo zagonetku. To podrazumijeva određeni stav pred stvarnošću: potrebno je dopustiti da nas stvarnost izazove, slijediti njezine prijedloge, biti spreman ispraviti vlastite ideje i planove, naučiti od svih koji nam mogu pomoći. Ukratko, problem je pogled na stvarnost, a to se tiče svakoga od nas. Problem je također sloboda u odnosu na vlastite greške i interese (dojma koji želimo proizvesti na druge). Na taj se način možemo brže oporaviti od posrtanja, neuspjeha, smetenosti, jer jedino što nas vodi je težnja dobru za sve i ništa drugo.

⁵⁰ G.K. Chesterton, *Ortodossia*, Edizioni Martello, Milano 1988, str. 48.

Ako sebi mogu dopustiti - što te najviše podržava ove dane?

Često sam vidio da je za mene korisno da ne izbjegnem izazove kojih me život nije poštedio. Zato sam se suočio i s ovim, nadahnut željom da otkrijem što će proizaći iz tog izazova koji je svakodnevno sve više otkrivao svoju važnost. Nisam se mogao suočavati sa svim što se događalo a da ne budem zadivljen Prisutnošću koja je dominirala mojim životom. Pred krhkošću koja je iz dana u dan postajala sve očitija u svim svojim aspektima, u meni je sve više raslo pitanje: »Što je čovjek da ga se spominješ, sin čovječji te ga pohodiš?«⁵¹

Upravo ta Prisutnost, taj Ti oblikuje moj pogled na izazov s kojim se, kao i cijeli svijet, moram suočiti, omogućujući mi da kao čovjek živim vrtoglavicu koju on izaziva a da ne pobjegnem od drame, patnje, smrti koje vidim oko sebe a što se stoga odražava i u meni. Pokušavam sve to živjeti kao priliku da provjerim svoju vjeru. Dopuštajući da me dirnu pitanja koja se javljaju, s čuđenjem otkrivam u sebi svjetlo da se s njima suočim, uočavam svu razumnost pristupa koji mi sugerira vjera.

Isusu je na srcu moja ljudskost kao i ljud-

⁵¹ Ps 8,5.

skost sviju. Sve više shvaćam otkud svetom Pavlu ona nepokolebiva sigurnost do koje je došao upravo zato jer nije bio pošteđen ničega: »Tko će nas rastaviti od ljubavi Kristove? Nevolja, tjeskoba, progonstvo, glad, golotinja, pogibao mač? [...] U svemu tome nadmoćno pobjeđujemo po onome koji nas uzljubi. Uvjeren sam doista: ni smrt, ni život, ni anđeli, ni vlasti, ni sadašnjost, ni budućnost, ni sile, ni dubina ni visina, ni ikoji drugi stvor neće nas moći rastaviti od ljubavi Božje u Kristu Isusu Gospodinu našem.«⁵²

Ljudi koji žive s tom sigurnošću nada su za sve (kao što su nada nadasve za mene ove dane), čak i za one koji se pred izazovom virusa osjećaju slabi i daleko su od vjere svetoga Pavla. Takve osobe mogu potaknuti želju u drugima da i oni imaju tu vjeru, tražeći je u svakom činu dana, malom, velikom ili herojskom.

Tko za sebe ne bi želio takvu sigurnost? Tim više što još uvijek ne znamo kako ćemo izaći iz ove kušnje, ne samo na zdravstvenom planu već iz svih drugih posljedica koje nas vjerojatno očekuju. Samo s tom sigurnošću moći ćemo odgovoriti na poziv okolnosti ne gubeći priliku da postanemo ono što uistinu jesmo, stoga korisniji drugima.

⁵² Rim 8, 35-39.

